

Wyrok z dnia 4 września 2007 r.

I PK 96/07

Niepełne wykorzystanie przez pracowników ośrodka wczasowo-wypoczynkowego wdzierżawionego przez pracodawcę innej osobie nie oznacza, że traci on charakter środka trwałego służącego działalności socjalnej w rozumieniu art. 7 ust. 1 pkt 7 ustawy z dnia 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (jednolity tekst: Dz.U. z 1996 r. Nr 70, poz. 335 ze zm.).

Przewodniczący SSN Katarzyna Gonera, Sędziowie SN: Józef Iwulski, Herbert Szurgacz (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 4 września 2007 r. sprawy z powództwa Międzyzakładowej Organizacji Związkowej NSZZ „Solidarność” Zakładów Odzieżowych „B.” SA i spółek zależnych w B. przeciwko Zakładom Odzieżowym „B.” SA w B. o zapłatę, na skutek skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Katowicach z dnia 20 lipca 2006 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu-Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Katowicach do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e n i e

Wyrokiem z dnia 6 grudnia 2005 r. Sąd Rejonowy w Bytomiu oddalił powództwo MOZ NSZZ „Solidarność” Zakładów Odzieżowych B. SA i spółek zależnych przeciwko Zakładom Odzieżowym Bytom SA w B. o zobowiązanie pozwanego do wpłacenia na konto Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych kwoty 600 tys. zł z tytułu sprzedaży Ośrodka Wczasowego „I.” w R.

Sąd Rejonowy ustalił, że w dniu 26 maja 1992 r., pozwana zawarła ze Zdzisławem M. umowę dzierżawy Ośrodka Wczasowego „I.” w R. Z paragrafu 2 umowy wynikał obowiązek wdzierżawiającego do użytkowania przedmiotu dzierżawy zgod-

nie z jego przeznaczeniem, w szczególności do świadczenia usług wczasowo-wypoczynkowych, hotelowo-gastronomicznych, turystycznych, a także dla prowadzenia działalności handlowej, wynajmu pomieszczeń na cele produkcyjno-handlowo-usługowe, usług transportowych. Dzierżawca zobowiązany był do płacenia wydzierżawiającemu czynszu dzierżawy w miesięcznych ratach w wysokości corocznie ustalonej pomiędzy stronami, a także (§ 5 umowy) do zarezerwowania co roku załodze Spółki określonej ilości miejsc wczasowych po cenach uwzględniających jedynie koszty własne dzierżawy, bez zysku. Nadto dzierżawca zobowiązany był do zaspokajania innych potrzeb wydzierżawiającego w pierwszej kolejności w zakresie wycieczek, usług hotelowo-żywniowych, w terminie i na warunkach wzajemnie uzgodnionych. Z kolei w paragrafie 4 dzierżawca zobowiązał się do prowadzenia działalności i eksploatacji obiektu na dotychczasowym poziomie, a w szczególności do prowadzenia działalności wczasowej, utrzymania obiektu w stałej sprawności technicznej, wykonywania remontów, modernizacji i wymiany zniszczonego wyposażenia.

W dniu 10 czerwca 2003 r. pozwana sprzedała Rafałowi J. prawo użytkowania wieczystego działki gruntu oraz prawo własności posadowionych na tej działce budynków i budowli stanowiących część Ośrodka Wczasowego „I.” Zakładów Odzieżowych „B.” SA w R. za cenę 600.000 zł. Ośrodek Wczasowy „I.” zakupiony został przez poprzednika prawnego pozwanej w 1982 r. Od tego czasu służył celom organizacji wypoczynku letniego dla pracowników oraz dzieci pracowników Zakładów Odzieżowych „B.”. W okresie przed zawarciem umowy dzierżawy w 1992 r., ośrodkiem kierował zatrudniany przez pozwaną w oparciu o umowę o pracę pracownik, który na terenie ośrodka przebywał cały rok, pomimo że wypoczynek organizowany był zasadniczo od czerwca do września, a poza tym okresem jedynie sporadycznie, w postaci dwu, trzydniowych wycieczek. Ośrodek w R. nigdy nie był rentowny, jednakże bezpośrednią przyczyną wydzierżawienia go była niemożność porozumienia się z władzami lokalnymi, które żądały od pozwanej, aby z tytułu prowadzonej w ośrodku działalności socjalnej odprowadzała podatek jak za prowadzenie normalnej działalności produkcyjnej. Zainteresowanie załogi pozwanej wypoczynkiem w przedmiotowym ośrodku z każdym rokiem malało, w ostatnich latach korzystało z niego około 20 - 30 osób rocznie, podczas gdy najniższy poziom zatrudnienia w spółce wynosił 450 osób (2001 -2002), a obecnie wynosi około 750 osób. Pomimo istnienia w umowie dzierżawy postanowień gwarantujących pracownikom Spółki możliwość rezerwacji określonej puli miejsc po preferencyjnych cenach w praktyce nie były one

wykorzystywane ze względu na niewielkie zainteresowanie ze strony załogi wypoczynkiem w ośrodku. Pracownicy korzystający z wypoczynku w ośrodku „I.” korzystali z dofinansowania do tego wypoczynku na takich samych zasadach jak pracownicy wypoczywający gdzie indziej. Z dopłat do wypoczynku, zgodnie z regulaminem Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych można było sfinansować w takim samym stopniu każdy wypoczynek, nie tylko ten, który był organizowany w ośrodkach stanowiących własność pozwanej. Czynsz dzierżawny, który dzierżawca obowiązany był płacić wydierżawiającemu, rozliczany był przez cały okres trwania umowy w remontach, prowadzonych przez dzierżawcę na terenie ośrodka. Pomimo tego dzierżawca nie wywiązywał się ze zobowiązań publicznych związanych z działalnością ośrodka, którego roczny koszt utrzymania wynosił około 70.000 zł. Powyższe zdecydowało o podjęciu decyzji w przedmiocie sprzedaży ośrodka.

Sąd Rejonowy zważył, że podstawową kwestią dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy była właściwa interpretacja przepisu art. 7 ust. 1 pkt 7 ustawy z dnia 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych. Zgodnie z tym przepisem środki funduszu zwiększa się o przychody z tytułu sprzedaży, dzierżawy i likwidacji środków trwałych służących działalności socjalnej, w części nieprzeznaczonej na utrzymanie lub odtworzenie zakładowych obiektów socjalnych. Niewątpliwie ośrodek wczasowy jest środkiem trwałym służącym działalności socjalnej w rozumieniu art. 2 pkt 4 ustawy. Natomiast sama działalność socjalna to, w myśl art. 2 pkt 1 ustawy usługi świadczone przez pracodawców na rzecz różnych form krajowego wypoczynku, działalności kulturalno-oświatowej, sportowo rekreacyjnej, udzielanie pomocy materialnej - rzeczowej lub finansowej, a także zwrotnej lub bezzwrotnej pomocy na cele mieszkaniowe na warunkach określonych umową. Zasadniczo zatem działalność socjalną pracodawcy podzielić można na dwie grupy, z których pierwsza polega na świadczeniu usług socjalnych (w formie różnych form wypoczynku) a druga, na udzielaniu pomocy materialnej (rzeczowej lub finansowej). Dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy podział ten ma istotne znaczenie, albowiem wyznacza granice między całkowicie odmiennymi przejawami działalności socjalnej.

W ocenie Sądu odpowiedź na pytanie, czy w pojęciu ośrodka wypoczynkowego służącego działalności socjalnej mieści się ośrodek będący przedmiotem dzierżawy musi być negatywna. Mając na uwadze przedstawione wyżej rodzaje „działalności socjalnej” i „środków trwałych służących działalności socjalnej” należy uznać, że ośrodek wczasowy może być przedmiotem działalności socjalnej pracodawcy jedynie

w pierwszym znaczeniu, polegającym na świadczeniu usług w postaci różnych form wypoczynku, co wydaje się także być oczywiste biorąc pod uwagę językowe i faktyczne znaczenie pojęcia „ośrodka wczasowego”. Jeżeli zatem, jak to miało miejsce w przedmiotowej sprawie, ośrodek wczasowy był, poczynając od 26 maja 1992 r., przedmiotem dzierżawy, niewątpliwie jest, że pozwana nie mogła prowadzić w nim działalności socjalnej w rozumieniu art. 2 pkt 4 zdanie pierwsze ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych. Zgodnie z art. 693 k.c. przez umowę dzierżawy wydzierżawiający zobowiązuje się oddać dzierżawcy rzecz do używania i pobierania pożytków przez czas oznaczony lub nieoznaczony, a dzierżawca zobowiązuje się płacić wydzierżawiającemu umówiony czynsz. Z definicji umowy dzierżawy wynika wprost wyjście przedmiotu dzierżawy z władztwa wydzierżawiającego i przejście pod władztwo dzierżawcy. Z dniem rozpoczęcia umowy dzierżawy, to dzierżawca rozpoczyna prowadzenie działalności na przedmiocie dzierżawy. W rozpoznawanej sprawie ma to takie znaczenie, że pomimo iż przedmiot działalności ośrodka wczasowego „I.” w R. nie zmienił się i w dalszym ciągu polegał w głównej mierze na świadczeniu usług wczasowo-wypoczynkowych, hotelowo-gastronomicznych i turystycznych, to działalność prowadzona była przez dzierżawcę i co za tym idzie nie posiadała przymiotu działalności socjalnej. Okoliczność, że w czasie trwania umowy dzierżawy pracownicy Spółki w dalszym ciągu korzystali z wypoczynku na takich samych zasadach jak przed jej zawarciem, nie przemawia za uznaniem spornego ośrodka za obiekt służący działalności socjalnej. Gdyby przyjąć taką argumentację, należałoby bowiem uznać za obiekty socjalne ośrodki wczasowe, hotele i inne miejsca wypoczynku, zarówno w kraju jak i za granicą, w których „wypoczywali pracownicy spółki korzystający z dofinansowania wypoczynku przewidzianego przez Regulamin ZFŚS. Działalność socjalna pozwanej odnośnie ośrodka w R. ograniczała się do dofinansowania wypoczynku pracowników, nie polegała na świadczeniu usług”.

Sąd pierwszej instancji przywołał w tym kontekście wyrok Sądu Najwyższego z 17 lutego 2000 r., I PKN 538/99 (OSNAPiUS 2001 nr 14, poz. 462), zgodnie z którym obowiązek przekazania na zakładowy fundusz świadczeń socjalnych przychodów z tytułu sprzedaży, dzierżawy i likwidacji środków trwałych, dotyczy środków, które aktualnie służą działalności socjalnej, a nie tych które służyły lub mogłyby służyć tam w przyszłości. Z uzasadnienia powyższego orzeczenia wynika, że pracodawca ma prawo zmienić przeznaczenie środka trwałego służącego działalności socjalnej, z tym, że jeżeli zmiana przeznaczenia polega na jego sprzedaży, dzierżawie

lub likwidacji, to przychody z tego tytułu zasilają fundusz socjalny. Zmianą przeznaczenia jest więc zarówno dzierżawa jak sprzedaż i likwidacja środka trwałego. Posługując się językowo - logiczną wykładnią przepisu art. 7 ust. 1 pkt 7 stwierdzić zatem należy, że skoro przedmiotowy ośrodek został wydzierżawiony w 1992 r., to z datą zawarcia umowy dzierżawy zmienione zostało jego przeznaczenie, z czym wiązał się obowiązek zasilenia funduszu socjalnego środkami pochodzącymi z czynszu. Dla rozpoznawanej sprawy ma to jednak to takie znaczenie, że na skutek zawarcia umowy dzierżawy dokonana została zmiana przeznaczenia środka trwałego służącego działalności socjalnej, co oznaczało, że po 26 maja 1992 r. Ośrodek Wczasowy „I.” ZO „B.” w R. nie był już środkiem trwałym służącym działalności socjalnej. Skoro zatem w dacie zawarcia umowy sprzedaży (10 czerwca 2003 r.) ośrodek nie był środkiem trwałym służącym działalności socjalnej, roszczenie powodowej organizacji związkowej nie znajduje podstaw prawnych.

Apelację od wyroku wniosła strona powodowa, domagając się zmiany zaskarżonego orzeczenia poprzez uwzględnienie powództwa w całości lub uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, zarzucając naruszenie: 1) art. 7 ust. 1 pkt 7 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych w związku z art. 2 pkt. 1 tejże ustawy, poprzez błędną ich wykładnię i niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że środki ze sprzedaży zakładowego obiektu socjalnego OW „I.” nie podlegają przekazaniu na zakładowy fundusz socjalny, pomimo tego że OW „I.” do chwili sprzedaży był zakładowym obiektem socjalnym i służył działalności socjalnej; 2) art. 98 k.p.c., poprzez jego niewłaściwe zastosowanie oraz art. 102 k.p.c., poprzez jego niezastosowanie w sytuacji, gdy powód jest podmiotem uprawnionym z mocy ustawy do reprezentowania zakładowego funduszu świadczeń socjalnych, powództwo było zwolnione od opłaty sądowej, a ewentualnym beneficjentem dochodzonego świadczenia nie byłby powód ale pracownicy pozwanego; 3) sprzeczność istotnych ustaleń Sądu ze zgromadzonym w sprawie materiałem dowodowym, poprzez przyjęcie, że Ośrodek Wczasowy „I.” nie służył w okresie dzierżawy działalności socjalnej pozwanego, mimo że umowa dzierżawy ośrodka wczasowego obowiązywała aż do daty sprzedaży ośrodka.

Wyrokiem z dnia 20 lipca 2006 r. Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Katowicach oddalił apelację strony powodowej, podzielając w pełni ustalenia oraz ocenę prawną dokonane przez Sąd pierwszej instancji.

Skarga kasacyjna strony powodowej została oparta na zarzucie naruszenia prawa materialnego przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie art. 7 ust. 1 pkt 7 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych w związku z art. 2 pkt 1 tejże ustawy oraz naruszenia przepisów postępowania (art. 233 § 1 k.p.c.) polegającego na nieuwzględnieniu - mimo zarzutu apelacyjnego - sprzeczności istotnych ustaleń Sądu pierwszej instancji z treścią zgromadzonego materiału dowodowego. Skarżąca domagała się uchylenia zaskarżonego wyroku, a także uchylenia poprzedzającego go wyroku Sądu Rejonowego w Bytomiu i przekazania sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania, uchylenia zaskarżonych wyroków Sądów obu instancji i orzeczenia co do istoty sprawy poprzez uwzględnienie powództwa w całości. Z ostrożności procesowej wniesiono także o odstąpienie od obciążania powódki kosztami kasacji na wypadek oddalenia skargi. Podkreślono zasadność przyjęcia skargi do rozpoznania zauważając, że w sprawie istnieje potrzeba wykładni przepisu art. 7 ust. 1 pkt 7 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych, budzącego poważne wątpliwości interpretacyjne wobec braku w ustawie definicji pojęcia „środek trwały służący działalności socjalnej”.

W uzasadnieniu skargi wskazano, że przyjęcie przez Sądy obu instancji interpretacji, iż w chwili sprzedaży wydzierżawiony OW „I.” nie był środkiem trwałym służącym działalności socjalnej pracodawcy, „zatem obowiązek przekazania uzyskanych ze sprzedaży środków na rzecz ZFŚS nie powstał, mogłoby prowadzić do sytuacji, w której każdy pracodawca zainteresowany sprzedażą zakładowego obiektu socjalnego oraz obejściem obowiązku określonego art. 7 ust. 1 pkt 7 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych z łatwością mógłby tego dokonać wydzierżawiając na pewien czas zakładowy obiekt socjalny, co stanowiłoby niebezpieczny precedens sprzeczny z celem przepisu o zasilaniu środków zakładowego funduszu świadczeń socjalnych przychodami ze sprzedaży zakładowego obiektu socjalnego”. Sam fakt wydzierżawienia zakładowego obiektu socjalnego w sytuacji, gdy wykorzystany jest on w dotychczasowym charakterze stanowi zdaniem powódki jedynie zmianę formy administrowania obiektem, nadal własnym i nadal służącym działalności socjalnej. Powołany przez Sąd pierwszej instancji wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 lutego 2000 r. (I PKN 538/99) dotyczy natomiast sprzedaży świetlicy, która przez pewien okres czasu wydzierżawiana była na cele zupełnie niezwiązane z działalnością socjalną (pomieszczenia służące ekspozycji odzieży), dotyczy więc zupełnie innej sytuacji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W rozpoznawanej sprawie problem sprowadza się do odpowiedzi na pytanie, czy Ośrodek Wczasowy „I.” w R., uprzednio wydzierżawiony Z.M., w momencie sprzedaży R.J. był środkiem trwałym służącym działalności socjalnej strony pozwanej w rozumieniu art. 7 ust. 1 pkt 7 ustawy z 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych. Strona pozwana nie kwestionuje, że gdyby ośrodek miał taki charakter, to środki uzyskane z jego sprzedaży zwiększałyby - po myśli powołanego przepisu - środki zakładowego funduszu świadczeń socjalnych. Ustawa o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych nie definiuje pojęcia „środków trwałych służących działalności socjalnej zakładu pracy”. W jego zakresie można wyodrębnić dwa człony. Pierwszy, to środki trwałe, którym ustawodawca nie nadał szczególnego znaczenia, co oznacza, iż należy je rozumieć w znaczeniu używanym powszechnie jako służące działalności gospodarczej i usługowej nieruchomości, maszyny, urządzenia itp. W pojęciu tym mieszczą się zatem „zakładowe obiekty socjalne”, pod którymi ustawa rozumie (art. 2 pkt 4) między innymi ośrodki wczasowe i kolonijne, domy wypoczynkowe. Człon drugi tego pojęcia został zdefiniowany w art. 2 pkt 1. Zgodnie z tym przepisem działalność socjalna oznacza usługi świadczone przez pracodawców na rzecz różnych form krajowego wypoczynku, działalności kulturalno - oświatowej, sportowo-rekreacyjnej, udzielanie pomocy materialnej - rzeczowej lub finansowej, a także zwrotnej lub bezzwrotnej pomocy na cele mieszkaniowe. W interpretacji Sądu pierwszej instancji, która została w całości podzielona przez Sąd Okręgowy, wydzierżawienie Ośrodka Wczasowego „I.” oznaczało, że mimo zachowania charakteru tego ośrodka jako prowadzącego nadal działalność wczasowo-wypoczynkową i zagwarantowania pewnej liczby miejsc dla pracowników strony pozwanej, działalność ta przestała być działalnością pracodawcy (zakładu pracy) a stała się działalnością dzierżawcy. W konsekwencji utraciła ona przymiot „usług świadczonych przez pracodawcę na rzecz różnych form krajowego wypoczynku” i w dalszej konsekwencji charakter środka trwałego służącego działalności socjalnej zakładu pracy.

Przytoczona interpretacja nie zasługuje na akceptację. Sąd Okręgowy nie trafnie utożsamia pojęcie usług świadczonych przez pracodawców z usługami realizowanymi przez pracodawcę bezpośrednio, w znaczeniu faktycznym, za pomocą podległych mu służb. Na błędność takiego wąskiego rozumienia pojęcia usług świadczo-

nych przez pracodawców wskazuje art. 7 ust. 1 pkt 7 ustawy, według którego przychody z tytułu dzierżawy środków trwałych służących działalności socjalnej zakładu pracy, w części nieprzeznaczonej na utrzymanie lub odtworzenie zakładowych obiektów socjalnych, zwiększają środki zakładowego funduszu socjalnego. Wynika stąd, że sam fakt wydzierżawienia zakładowego obiektu socjalnego nie przekreśla jego charakteru jako „środka trwałego służącego działalności socjalnej zakładu pracy”. Zachowanie tego charakteru stanowi podstawę do skierowania przychodów z tytułu dzierżawy do funduszu. W rozpoznawanej sprawie Sądy ustaliły, że w myśl umowy dzierżawy obowiązkiem dzierżawcy było użytkowanie przedmiotu dzierżawy zgodnie z jego przeznaczeniem, tj. polegało na świadczeniu usług wczasowo-wypoczynkowych, hotelowo-gastronomicznych, turystycznych, do zarezerwowania co roku pracownikom strony pozwanej określonej ilości miejsc wczasowych po cenach uwzględniających jedynie koszty własne dzierżawy, przy czym pracownicy korzystający z wypoczynku korzystali z dofinansowania na tych samych zasadach, co pracownicy wypoczywający w innych miejscach, dzierżawca był zobowiązany do zaspokajania innych potrzeb wydzierżawiającego w zakresie wycieczek, usług hotelowo-żywnościowych. Pozwala to twierdzić, że ośrodek „I.” w następstwie jego wydzierżawienia nie utracił charakteru zakładowego obiektu socjalnego. Należy ponadto podkreślić, że ustawa nie wiąże żadnych skutków z zakresem i stopniem intensywności wykorzystania obiektu przez pracowników strony pozwanej, w szczególności niepełne, czy niewielkie wykorzystanie obiektu przez pracowników nie przekreśla jego charakteru jako obiektu socjalnego.

Rozpoznając sprawę Sądy orzekające powołały się na stanowisko zawarte w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 17 lutego 2000 r. I PKN 538/99, że pracodawca ma prawo zmienić przeznaczenie środka trwałego służącego działalności socjalnej. Sąd Rejonowy stwierdził następnie (a Sąd Okręgowy zaakceptował stanowisko tego Sądu „w kwestiach merytorycznych i formalnych”), że „zmianą przeznaczenia jest, więc zarówno dzierżawa jak sprzedaż i likwidacja środka trwałego”. To ostateczne stwierdzenie nie znajduje jednak potwierdzenia w powołanym wyroku Sądu Najwyższego. Wprost przeciwnie, Sąd Najwyższy stwierdził mianowicie, że przychody ze sprzedaży, dzierżawy lub likwidacji środka trwałego zasilają zakładowy fundusz świadczeń socjalnych, jeśli dotyczą środka trwałego służącego w czasie dokonywania wymienionych aktów działalności socjalnej („Idzie przy tym o sprzedaż, dzierżawę lub likwidację środka trwałego służącego działalności socjalnej nie zaś środka, który

służył lub mógłby służyć w przyszłości tego rodzaju działalności”). Stanowisko to Sąd Najwyższy w składzie orzekającym podziela. W świetle powyższych wywodów stanowisko Sądów orzekających, że skoro ośrodek w R. został wydzierżawiony w 1992 r., to z datą zawarcia umowy dzierżawy zostało zmienione jego przeznaczenie i w konsekwencji jego sprzedaż w 2003 r. nie rodziła obowiązku zasilenia środkami pochodzącymi ze sprzedaży zakładowego funduszu świadczeń socjalnych - jest sprzeczne z art. 7 ust. 1 pkt 7 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych.

Z przytoczonych motywów w oparciu o art. 398¹⁵ k.p.c. należało orzec jak w sentencji orzeczenia.

=====